

1.1. LÄHESTYMISTAPOJA TIETOON

#totuus // uskomus // oikeutus // autonominen tietoteoria // naturalistinen tietoteoria

1.1.1. Johdanto kysymykseen tiedosta

Kysymys tiedosta on yksi filosofian keskeisimmistä ongelmista. Seuraavat luvut käsittelevät tätä ongelmaa lukuisista näkökulmista. Käsittelemme tiedon määrittelyä, järjen ja kokemuksen suhdetta tietämisessä, tiedon ja totuuden suhdetta, tiedon oikeutusta, tietämistä keskusteluna ja kognitiivisena karttana sekä tietoa tulkintana. Kuten tulemme huomaamaan, ei mihinkään näistä ongelmista löydy yksiselitteisiä vastauksia. Kysymys tiedosta kaikessa kiehtovuudessaan haastaa jokaista omaan ajatteluun.

Tiedolle on olemassa kolme ehtoa, joiden tulee täyttyä: **totuus**, **uskomus** ja **oikeutus**. Uskomus on ihmisen mielen tila, joka voi olla totta tai epätotta. Totuus on yksi tärkeimmistä tiedon edellytyksistä. Jotta asia olisi tietoa, sen edellytyksenä on perinteisesti pidetty totuutta. Oikeutus puolestaan liittyy uskomuksen totuuteen. Uskomus ei ole oikeutettu, jos se on sattumalta tietoa.

Mikä merkitys kirjastoilla on tiedon välittämisessä nykyään?

Tietoteoriat voidaan jakaa kahteen pääryhmään: **autonomisiin** ja **naturalistisiin**. Autonomisissa tietoteorioissa lähdetään kaiken tietämisen edellytysten tutkimisesta, kuten Descartes tekee filosofiassaan. Naturalistisissa tietoteorioissa lähdetään liikkeelle empiirisistä tutkimuksista.

1. Tiedon klassisen määritelmän mukaan tieto on tosi, perusteltu uskomus. Perustelu oikeuttaa uskomuksen. Mitä vaaditaan, että uskomus olisi oikeutettu? (Yo-tehtävä 5, kevät 2014)

1.1.2 Erilaisia tapoja tietää

Tietoa ilmentävät kolme inhimillistä tapaa jäsenellä asioita: tunteminen, osaaminen ja tietäminen. Kullakin niistä on oma paikkansa ihmisen tavassa käyttää tietoa erilaisissa elämäntilanteissa.

- Tunteminen | Tunnen itseni. Tunnen ystäväni. Tunnen David Beckhamin.
- Osaaminen | Osaan laskea jakolaskuja. Osaan ohjata tanssiryhmää. Osaan pelata jalkapalloa.
- Tietäminen eli propositionaalinen tieto | Tiedän, missä oppiaineissa olen taitava. Tieto on valtaa. Jalkapallo on taktinen joukkuepeli.

Mistä tiedät, kun joku pelaa harrastepeliä liian tosissaan? Miten arvioisit kuvassa näkyvän pelin vakavuutta?

1. Mitä asioita tiedät teoreettisesti ja mitä käytännöllisesti?
2. Mitkä asiat ihmissuhteissa edustavat tietämistä, tuntemista ja osaamista?

1.1.3. Keskeisimmät tietämiseen liittyvät kysymykset

- Mitä on tieto?
- Mitä on totuus?
- Voidaanko ylipäätään tietää mitään?
- Kuinka pätevää tietoa saadaan?
- Millaista tietoa on?
- Millaista on tieteellinen tieto?
- Millaisia ongelmia liittyy tietämiseen?
- Millaiset tutkimusmenetelmät ovat eettisesti sopivia?
- Miten tietoa tulkitaan?
- Mirkä tekijät vaikuttavat tiedon tulkintaan?

?

1. Valitse yksi yllä esitetyistä kysymyksistä ja esitä niihin mahdollisimman monta vastausta.
2. Mihin kirjan kappaleisiin kysymykset liittyvät?
3. Mitä vastauksia kirjan kappaleet antavat ensimmäiseen kysymykseen?

1.2. TIEDON MÄÄRITTELY JA GETTIERIN PARADOKSI

#epistemologia // episteme // kontingentti // gnosis // Gettierin paradoksi

1.2.1. Platonin määritelmä

Yksi tunnetuimmista tiedon määritelmistä on Platonin Theaitetos-dialogista: ”Tieto on samaa kuin oikea käsitys yhdessä selityksen kanssa.” Platonille tieto on perusteltu tosi uskomus. Miten voidaan erottaa toisistaan tieto ja pelkkä uskomus? Tähän ongelmaan Theaitetos-dialogi vastaa lähtemällä liikkeelle Platonin ideaopista tiedon määrittelyssä.

Raffaellon teos Ateenan koulu. Keskellä kuvassa ovat Platon ja Aristoteles. Miten heidät voi tunnistaa kuvasta?

Tiedon lähtökohtana ovat ikuiset ideat ja tieto syntyy ideoiden muistamisesta. Tämä on anamnesis- eli muistamisteoria. Valtio-dialogi painottaa tietämisen dynaamista luonnetta: tietäminen on taitoa ja kykyä. Tietäminen on siten kognitiivinen tila, johon ihminen päätyy tietäessään. Platonin tietämistä kuvaava sana **episteme** – josta juontuu sana **epistemologia** – tarkoitti sekä teoreettista tietämistä että käytännöllistä osaamista.

?

1. Millainen yhteys on mielestäsi muistamisen ja tietämisen välillä?
2. Miten Platon selitti ideoiden synnyn?
3. Sanotaan, että tieto on tosi perusteltu uskomus. Miltä osin tämä määritelmä on epistemologinen ja miltä osin metafyyssinen? (Filosofian yo-tehtävä 3, syksy 2013)

1.2.2. Aristoteleen määritelmä

Aristoteles lähestyi tietoa empiristin otteella, havainnoiden luontoa ja sen ilmiöitä. Hän teki systemaattisia havaintoja, ja yhdisti niihin loogista päättelyä. Aristoteleen teos *Toinen analytiikka* esittää tietämisen (episteme) yksinomaan teoreettisena tietona. Siinä tiedon kriteerit ovat huomattavasti tiukemmat kuin Platonin määritelmässä. Platonista poikkeavat kriteerit eivät johtaneet Aristotelesta skeptisismiin, vaan ulkomaailmasta ihminen voi saada perusteltuja tosia uskomuksia. Ulkomaailmasta lähtöisin olevat tiedot eroavat episteme-tyyppisestä tiedosta; ne ovat yksittäisiä ja **kontingenteja** (satunnaisia) kohteita, joissa episteme-tiedon ehdot eivät täyty. Siten tästä tiedon tyypestä käytetään nimeä **gnosis**. Ihminen omaa luontaisen kyvyn gnosis-tietoon, tietoon maailmasta.

Aristoteleksen kuva Kallonisin lahdella.